

טיפול בגינה בשנת שמיטה – חלק ראשון

מאת הרב מרדכי צבי דוברבסקי / רב קהילת חב"ד ראשון לציון

נמצאים אנו בימים הסמוכים לר"ה הבא עלינו לטובה ה'תשפ"ב.

שנה זו העומדת בפתחנו היא שנת ה'שמיטה', ובהתאם לכך יש ריבוי דינים ומנהגים הנהוגים בה. בחלק זה נתייחס לדינים הקשורים לגינה.

תחילה נביא את המלאכות והדינים בכללות ולאחר מכן נפרט אותם בהרחבה.

מלאכות האסורות מהתורה ומדרבנן

בשנת השמיטה ישנן שש מלאכות האסורות מן התורה:

א. זריעה. ב. קצירה. ג. זמירה/ גיזום. ד. בצירה/קטיפה. ה. חרישה. ו. נטיעה.

חכמים הוסיפו ואסרו את כל העבודות שהחקלאים נוהגים לעשות בשדה ובאילן, כגון: השקיה, סיקול אבנים או הוצאת פסולת הנמצאים סביב הצמח או שורשיו, ניכוש וכיסוח עשבים הגדלים סביב הצמח, תמיכה או כיוון צימוח של גזע העץ או של ענפיו, ריסוס, כיסוח דשא, וכן כל פעולה שמגבירה ומעודדת את הצמיחה.

החילוק בין מלאכות האסורות מן התורה למלאכות דרבנן:

מלאכות האסורות מהתורה אסורות אפילו לצורך קיום הצמח. לעומת זאת מלאכות האסורות מדרבנן, מותר תמיד לעשותם בשביל קיום העצים או הצמחים, כגון: להצילם מהתייבשות וכליון מוחלט, או מפגיעה משמעותית שתגרור הוצאה כספית גדולה לאחר השמיטה (בכדי להעריך אם הנזק יהיה רציני צריך להתייעץ עם מומחה לחקלאות).

במקרה שקשה לאבחן האם המלאכה שחכמים אסרו תגרום להשבחה בשדה (שאז אסור) או רק תמנע הפסד (שאז מותר), או שיש מחלוקת הפוסקים על כך - ניתן להקל, ובתנאי שיעשה מלאכה זו בשינוי הניכר.

מלאכה על ידי גוי:

מלאכות האסורות (אפילו מדרבנן), האיסור הוא גם באמצעות גוי. אבל מלאכות שמעיקר הדין מותרות אך ישנם דעות שמחמירות, מותר לעשותם על ידי גוי.

הכנה לשנת השמיטה

- על כל אדם לבדוק את גינתו לפני השמיטה (תוך התייעצות עם מומחה) ולעשות בה את כל הפעולות הנדרשות על מנת למנוע ככל האפשר את הצורך לעשות מלאכות בתוך השמיטה. לכן יש לנכש עשבי בר ולרסס חומר המונע עשבייה, ולהניח יריעה שחורה בכדי למנוע את צמיחת העשבייה. כמו כן יש לגזום את

העצים שבגינה ולתמך בעצים או צמחים שזקוקים לכך, ויש לזבל את הקרקע בהתאם לצורכה.

- ניתן להניח בקרקע חומר דישון המתפרק מעצמו במשך הזמן ויתפרק בהמשך בשעת ההשקיה שתבצע בשמיטה (באופנים המותרים כדלקמן).
- כדאי להימנע מלשתול גדר חיה, מפני שבהמשך יידרשו פעולות שאין לעשותם בשמיטה.

טיפול בגינה בבניין משותף:

אדם שגר בבניין שיש בו גינה משותפת לדיירי הבניין, ויש דיירים המעוניינים להמשיך לעשות בגינה מלאכות האסורות בשמיטה - אסור לו להשתתף בתשלום עבור הוצאות הטיפול בגינה לשנת השמיטה, כיוון שאסור לסייע לעוברי עבירה. יש להדגיש ולומר לוועד הבניין שהכסף שהוא משלם הוא לצורך פעולות המותרות בלבד. ישנם מחמירים וסוברים שכאשר ידוע שבמהלך השמיטה ייעשו בגינה המשותפת מלאכות האסורות - על הדייר להפקיר את חלקו בגינה לפני שלושה אנשים (אפשרי גם קרובי משפחה).

גיזום – אסור מהתורה

- לכתחילה מומלץ לבצע גיזום מסיבי לפני כניסת שנת השמיטה, ולהימנע ככל הניתן מלגזום בשמיטה.

גיזום עצים וצמחים -

- אסור לגזום ענפים של עץ או צמח אפילו אם הגיזום מוכרח לצורך קיום העץ, היות ואיסור גיזום הוא מהתורה לשיטת הרמב"ם.
- אם ללא הגיזום יהיה נזק משמעותי, יש המתירים על ידי שינוי כגון באמצעות חוט ברזל או לחילופין ע"י יד, או באמצעות גוי.
- כמו כן מותר ע"י שינוי לגזום ענפים המפריעים למעבר, או ענפים העלולים להזיק לחוטי חשמל וכדומה, או אם רוצה את הענפים לצורך סכך.

גיזום גדר חיה -

- אסור לגזום גדר חיה שאינה צפופה ומלאה בענפים, גם אם אין כוונתו לעודד צמיחת ענפים חדשים כיוון שבפועל זה גורם להשבחת וחיזוק הצמח.
- אם הגדר צפופה ומלאה בענפים, ניתן להקל בשעת הצורך ע"י שינוי או באמצעות גוי.

קטיפת פרחי נוי וטיפול בוורדים -

- אסור לגזום וורדים ושושנים, וכן אסור להסיר פרחים שנבלו, אבל מותר להוריד את פרחי הוורדים לצורך שימוש בהם ע"י שינוי מדרך הקטיפה המקובלת.
- דין זה תקף גם בשאר סוגי פרחים וצמחים.

ביאור ופירוט האופנים המותרים לצורך קיום - מלאכות דרבנן

השקיה

- יש לברר לפני השמיטה אצל מומחה, אלו עצים וצמחים מוכרחים השקיה ואלו לא, ולא יזו כמות מים ותדירות השקיה זקוק כל צמח.
- מותר להשקות לצורך קיום בלבד כנ"ל כיוון שזו מלאכה דרבנן.
- השקיה זו צריכה להיות כמות קטנה יותר משנה רגילה, וכן יש להגדיל את הפרשי הזמן בין השקיה להשקיה ביחס לשנה רגילה.
- בכלל, בתקופת החורף עצים וצמחים רבים אינם זקוקים להשקיה.
- מומלץ שההשקיה תתבצע על ידי טפטפות או ממטרות המופעלות באמצעות שעון דיגיטלי ולא על ידי מעשה בידיים.
- יש צמחים שצריכים השקיה מרובה על מנת לקיימם ויש צמחים שאינם צריכים שיעור מרובה של השקיה. כיוון שכך, יש להשקות כל צמח בהתאם לצרכו בלבד ולא לשים ממטרה אחת שמשפריצה על הכול בשווה.
- רק במקרה שהשקיית כל צמח בנפרד תגרום להוצאות כספיות, ורוב צמחי הגינה זקוקים להשקיה שווה, מותר להשקות הכול בשווה ובאותו זמן.
- האיסור להשקות את הגינה על ידי מערכת ממטרות במקרה שמשביח, הוא גם באופן שמפעיל את המערכת לפני השמיטה.
- במקרים בהם מותר להשקות, אין מניעה להשקות גם אם יש בגינה גרגירי דשן שפוזרו במקום לפני השמיטה וכעת הגרגירים יתפרקו על ידי ההשקיה (ולכאורה יש בעיה של מדשן, שאסור בשמיטה), כיוון שאינו מתכוון לכך ולא מוכרח שפעולה זו תתממש.

השקיה שמטרתה להוציא פירות:

- אסור להשקות בכדי להצמיח פירות/פרחים או בשביל להגדיל את הצמיחה שתהיה כמות גדולה יותר של פירות/פרחים.
- מותר להשקות את העצים על מנת שהפירות שבין כך יגדלו יהיו ראויים לאכילה, כגון להמתיק את הפירות וכו', אבל בפרחים אין שייך היתר זה, ומותר רק לצורך קיום.

השקית דשא:

- מותרת רק בשביל שהדשא לא ימות, אבל לצורך ענין אחר כגון לשמר את צבעו הירוק של הדשא אסור. (עניין זה ניתן לתיקון לאחר השמיטה ללא הוצאה כספית מרובה, וממילא אין זה נחשב לנזק משמעותי)

זהירות מגרימה להשקיה:

- יש להיזהר שלא ליטול ידיים על גבי מקום שגדלים בו צמחים, דשא וכדומה.

שטיפת רצפה -

- כששוטפים את רצפת הבית או המרפסת שמעל הגינה יש להיזהר שהמים לא ישפכו דרך המרזב לגינה, אך אם מעורבים במים חומרי ניקוי בכמות הגורמת נזק לצמחים אין חשש בכך שיזרמו לגינה.

מים הנוטפים מהמזגן לגינה/ תליית כביסה מעל הגינה -

- אם המים נוטפים על גבי קוצים או עשביית בר - מותר, כיוון שאין שום תועלת בצמיחתם.
- אם המים נוטפים על פרחים או צמחים השייכים לבעל המזגן/הכביסה, אם מתכוון לכך - אסור (כמובן אם זה לא נצרך לקיום הצמח).
- יש כאלה המחמירים שגם אם אינו מתכוון לכך, עדיין יהיה אסור.
- אם הגינה אינה שייכת לבעל המזגן/הכביסה מותר כיוון שאין לו ענין תועלת בכך.

סיקול אבנים או הוצאת פסולת הנמצאים סביב הצמח

- אסור לסקל אבנים, עצים או פסולת הנמצאים בין הצמחים בגינה, היות והדבר משפר את הצמיחה.

ניכוש וכיסוח עשבי בר

גינה -

- אם המטרה היא לתועלת הצמחים כגון שייחשפו לאור ולאוויר, או בכדי שלא יקח חלק ממי ההשקיה - אסור. וכן בשביל שהצמח יוציא יותר פרחים - אסור.
- אם המטרה היא ליפות את הגינה, או בכדי למנוע שריפה או בשביל למנוע הימצאות של נחשים ועקרבים - מותר.
- אם המטרה היא שהצמחים לא ייחנקו מכך שהעשבים מסתירים את אור השמש, או בשביל שהעשבים לא יגזלו ממי ההשקיה ובכך הצמחים ימותו - מותר.
- גם במקרים שמותר, יש להשאיר קצת מהעשב הסמוך לאדמה ולא לנכש/לכסח הכול. כמו כן יש להשאיר ולא לנכש/לכסח את העשבים הסמוכים ממש לצמחים.
- במקום שאפשר, עדיף להשמיד את העשבים על ידי ריסוס ולא ע"י כיסוח/ניכוש.

שטחים שאינם מיועדים לנוי או צמיחה -

- חצר/צדי הדרכים וכן כל השטחים שאין בהן עצי נוי או צמחים, שגדלו בהם עשבי בר, והדרך היא לנכש את אותם עשבים בשביל שלא יהיה שם נחשים או בכדי למנוע שריפות או ליופי או שהם מפריעים למעבר, ואין שום כוונה לעשות שם גינה לאחר שנת השמיטה - מותר לנכש.
- אבל בכדי שיהיה ניכר שאכן אין כוונה להכין את המקום לזריעה/שתילה - אין לעקור את העשבים עם שורשיהם אלא עד הקרקע (ואין צורך להשאיר את החלק שסמוך לקרקע כמו שנדרש בגינה).

תמיכת עץ או צמח

- תמיכת עץ או צמח צעיר ורך במקל או בקשירה, בכדי שיגדל ישר או אפילו בשביל למנוע את שבירתו - אסורה.
- ענף שנסדק - אסור לחברו על מנת שיתאחה מחדש.

למרות שבשני מקרים אלו המטרה היא לצורך קיום העץ/הצמח/הענף, בכל זאת אסור, מפני שנראה כמלאכה להשבחת העץ.

ריסוס ושימוש בחומרי הדברה

- צמחים שקיבלו מחלה או שיש עליהם מזיקים ויש חשש שיגרם נזק משמעותי שיגרור הוצאה כספית גדולה, ניתן לרסס.
- לכתחילה עדיף לרסס על הקרקע שסביב הצמח, וחומר הריסוס ייקלט מאליו בצמח, אבל אם ריסוס באופן זה לא ימנע את הנזק - מותר לרסס על הצמח עצמו.

כיסוח דשא

- אין לכסח דשא בין אם המטרה היא עידוד והשבחת הצמיחה או לנוי.
- אם הדשא מלא וצפוף יש האוסרים לכסח, היות ובכל מקרה הכיסוח משביח את הצמיחה, ויש המתירים ע"י שינוי הניכר כגון להגדיל את הפרש הזמן בין כיסוח לכיסוח.
- במקרה שההימנעות מהכיסוח תגרום קלקול חמור והוצאות כספיות - יש המתירים.

כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.